

Den sproglige dimension

– Sproget som redskab til læring

UNDERVISNINGS
MINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

FASTHOLDELSES
TASKFORCE

Den sproglige dimension

- Sproget som redskab til læring

Redaktion:

Emilie Normark Sørensen, FastholdelsesTaskforce
Ramanan Balasubramaniam, FastholdelsesTaskforce
Lisbeth Mulvad, EUD-læringskonsulenterne
Kristine Hecksher, FastholdelsesTaskforce

Fotos:

Ulrik Jantzen, Das Büro
Emilie Normark Sørensen, FastholdelsesTaskforce
SOSU AARHUS
COLOURBOX

Tegninger:

Niels Roland

Design og layout:

Presse- og Kommunikationssekretariatet,
Undervisningsministeriet

Redigering af tekst og korrektur:

Trine Frederiksen, journalist, KOMMPAGNIET

Oplag: 1000

Tryk: GP-Tryk A/S

ISBN:

Trykt publikation: 978-87-603-3139-8

Web-publikation: 978-87-603-3138-1

Dette hæfte kan downloades på www.fahot.dk eller
www.emu.dk

Udgivet af FastholdelsesTaskforce
© Undervisningsministeriet, 2017

Indhold

Forord	4
Introduktion	6
Læsevejledning til hæftet	9
Sproget i undervisningen	11
Digitale læringsmidler i undervisningen	14
Før,- under- og eftermetoden	19
Før-fasen	20
Under-fasen	21
Efter-fasen	22
Tre cases	24
Første case: Sprog som redskab til læring	24
Anden case: Hvad gør fagtekster svære?	28
Tredje case: Læremidler med flere elementer	32
Eksempler fra praksis	36
EUC Syd, Sønderborg	37
IBC, Fredericia	41
SOSU Aarhus	45
TECH COLLEGE, Aalborg	48
Perspektiver	52
Litteratur og henvisninger	57
Bidragssydere til hæftet	58

Forord

Med dette hæfte ønsker FastholdelsesTaskforcen at sikre, at de værktøjer og metoder, der er udviklet i forløbet "Den sproglige dimension", bliver brugt.

Målet med "Den sproglige dimension" har været at give faglærere på erhvervsskolerne viden, teknikker og metoder til at arbejde med det mundtlige og skriftlige sprog. Det gælder både elevernes "almindelige" sprog, fagsproget og den sproglige formidling i selve undervisningen. Ved at arbejde med den sproglige dimension i undervisningen tilegner eleven sig i højere grad forståelse af det faglige stof, og eleven motiveres til at gennemføre sin uddannelse.

FastholdelsesTaskforcen håber, at hæftet giver lærere på erhvervsskolerne inspiration, indsigt og mod til selv at afprøve elementer fra forløbet. Hæftet giver en række eksempler på, hvordan værktøjer og metoder kan bruges i praksis og belyser samtidig det teoretiske og metodiske grundlag. Vi ønsker at give læseren et inspirerende indblik i, hvordan erhvervsskoler kan arbejde med lærernes kommunikation til gavn for eleverne.

FastholdelsesTaskforcen er et landsdækkende satspuljefinansieret initiativ, der blev etableret i 2013 af Undervisningsministeriet. FastholdelsesTaskforcen består af et udgående konsulentteam, knyttet til Styrelsen for Undervisning og Kvalitet. Formålet med arbejdet er at støtte og motivere unge, som har udfordringer med at gennemføre en erhvervsfaglig uddannelse.

De pædagogiske værktøjer i den samlede indsats:

- Motivationspædagogik
- Helhedsorienteret undervisning
- Progressiv læring
- Den sproglige dimension
- Pædagogisk ledelse

I perioden 2013 til 2017 har FastholdelsesTaskforcen samarbejdet med 47 erhvervsskoler i Danmark om at styrke unges mulighed for at gennemføre deres erhvervsuddannelse. Samarbejdet har taget udgangspunkt i værktøjerne ovenfor, som FastholdelsesTaskforcen efter udbud har valgt en leverandør til at udvikle. Leverandøren

har desuden stået for at udvikle kompetencer og træne de involverede lærere og ledere i praksis. Konkret har 11 skoler indgået i samarbejdet om "Den sproglige dimension".

Gennem kompetenceudviklingsforløbet for lærere og ledere har skolerne implementeret mindst ét af de pædagogiske værktøjer. Formålet har dels været at give lærerne viden om metoder og redskaber til at styrke elevernes motivation og involvering i undervisningen, og dels at gøre lærerne trygge ved at bruge dem, når de skal tilrettelægge og gennemføres deres undervisning.

FastholdelsesTaskforcen takker alle samarbejdsskolerne for deres engagement og takker alle øvrige bidragsydere til dette hæfte.

København, maj 2017
Helga Bojesen
Teamleder

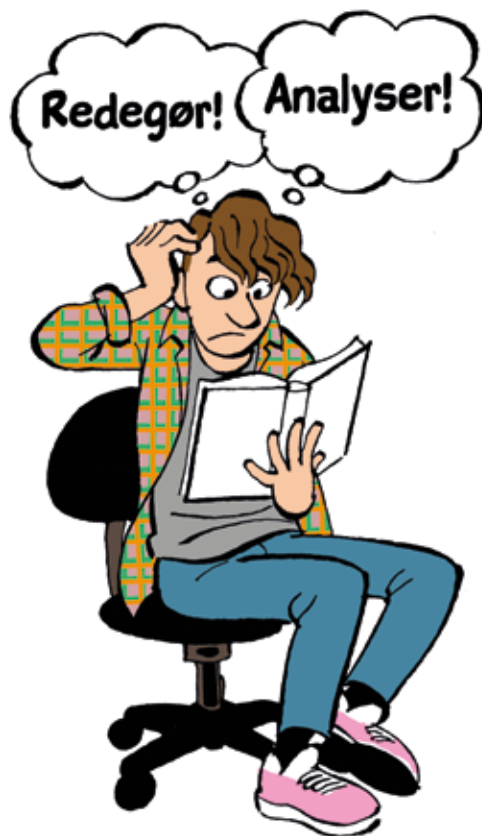
Introduktion

Når eleverne starter på deres uddannelse, kan de møde sproglige udfordringer, når de skal forstå og bruge fagsprog, læse og skrive fagets tekster samt følge mundtlige og skriftlige instruktioner.

Elevernes generelle sproglige forudsætninger, som at læse, lytte og kendskab til ord, er undersøgt både i PISA-undersøgelser og igennem brugen af "National Sprogscreening af erhvervsuddannelseselever". Undersøgelserne viser, at

op mod halvdelen af eleverne på et hold kan have svage læsekompetencer målt i forhold til "Den fælles europæiske referenceramme for sprog".

Det er således ikke alene ordblinde og tosprogede elever, der er udfordret i forhold til at læse og forstå den mundtlige og skriftlige kommunikation på erhvervsuddannelserne, men derimod en bredere gruppe af unge.

NATIONAL SPROGSCREENING

National Sprogscreening af erhvervsuddannelseselever er et digitalt værktøj, som målrettet tester elevers sproglige styrker og svagheder, når de starter på en erhvervsuddannelse. Screeningen kan hjælpe med at give et bedre overblik over elevers sproglige niveau og giver dermed mulighed for at sætte målet ind helt fra skolestart.

Screeningsresultaterne giver lærer og skole en unik mulighed for at være på forkant med elevernes sproglige niveau fra første skoledag og at identificere hvilke elever, der muligvis har læse-lytte-skrivevanskeligheder i forhold til det danske sprog.

Kilde: Center for Faglig Læsning og Skrivning (1)

For at eleverne kan opnå størst udbytte af undervisningen, er det en forudsætning, at de forstår og tilegner sig den sprogbrug, der knytter sig til de enkelte fag. Undersøgelser viser, at eleverne ikke alene er udfordret af fagenes faglige ord og begreber. Mange elever mangler også ord og begreber, som gør, at de har vanskeligt ved at forstå faglige forklaringer. De mangler forståelse for såkaldte "gråzoneord" – ord som skifter betydning alt efter den sammenhæng de indgår i, men som læreren ofte forudsætter som almindelig kendte. Det er fx ord og begreber som *anvendelse, miljø,*

betydning, arbejdsmetode, faktorer og gælder eller såkaldte "skolebegreber" som fx *gør rede for, nævn nogle forhold, diskuter og forklar.*

Inden for de to første uger af undervisningen laver læsevejlederen på mange skoler en sproglig screening af eleverne ved fx at bruge "National Sprogscreening af erhvervsuddannelseselever". Gennem screeningen får læsevejlederen et billede af elevernes kompetencer i at læse, lytte, skrive og evt. tale.

LÆSEVEJLEDER – EN VEJLEDER FOR BÅDE ELEVER OG FAGLÆRERE

I hovedbekendtgørelsen for erhvervsuddannelser står, at alle erhvervsskoler skal tilbyde støtte og vejledning til faglig læsning til elever, der har behov for det. Skolen skal også have en koordinerende læsevejlederfunktion. Det er skolen, der fastsætter rammerne for læsevejledningen.

Den koordinerende funktion bruges typisk på erhvervsskolerne til, at læsevejlederen vejleder faglærerne i fx valg af læremidler, metoder til faglig læsning, udarbejdel-

se af opgaver og vejledninger til eleverne, brug af billeder og video i undervisningen etc. Læsevejlederen er uddannet til at kunne vejlede faglærerne i, hvordan den faglige undervisning kan blive lettere tilgængelig for eleverne, så flere elever får mulighed for at gennemføre deres erhvervsuddannelse.

Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser nr. 367 af 19.-4.-2017 § 58 stk. 3

Kilde: Retsinformation.dk

En læsevejleder kan bl.a. vejlede om faglærernes brug af det skriftlige og mundtlige sprog, så undervisningen bliver lettere tilgængelig for eleverne.

Læreren er ekspert i sit fag og kender de faglige mål undervisningen skal indfri. Men læreren skal også kende og forstå de vanskeligheder, som eleverne møder, når de skal bruge fagets ord, forstå instruktioner og læse fagets tekster. Redskaberne i forløbet "Den sproglige dimension" er udviklet, så lærere i alle fag og uddannelser på erhvervsskolerne kan finde inspiration til metoder og redskaber, der hjælper eleverne til at forstå det, der foregår i undervisningen. Metoder, som skolens læsevejleder vil kunne supplere og give uddy-

bende teoretisk viden om. Læsevejlederne er uddannet til at formidle screeningsresultater og give forslag til, hvordan undervisningen kan tage højde for de sprogligt svage elever. De kompetencer er oplagte at få sat i spil, når der sættes fokus på den sproglige dimension af undervisningen.

Målet er, at sproget bliver et redskab til læring, der samtidig styrker elevens engagement og mulighed for at lære.

Læsevejledning til hæftet

Hæftet kan læses i sin helhed eller bruges til opslag fx, hvis man har brug for hurtig inspiration, når man forbereder sin undervisning. Fx giver afsnittet *Før-under-eftermetoden* en række forslag til aktiviteter, læreren kan vælge imellem og lægge ind i undervisningen.

Det første afsnit, *Sproget i undervisningen*, giver en kort begrundelse for, hvorfor det er vigtigt for lærerne at gøre eleverne til aktive sprogbrugere - både som modtagere af sprog og som brugere af sprog.

Derefter følger afsnittet *Før,- under- og eftermetoden*. Det præsenterer en række hurtige aktiviteter, hvor læreren med

relativt få greb kan styrke elevernes forståelse af det faglige stof.

I *Tre cases* beskrives undervisningsforløb, som kan inspirere til, hvordan man konkret kan tilrettelægge faglig undervisning med fokus på den sproglige dimension. De eksempler, der er valgt, kan omsættes og bruges i andre uddannelser og på andre fag.

Til sidst fortæller fire skoler, der har deltaget i forløbet "Den sproglige dimension", hvordan det har påvirket deres undervisning i praksis.

BRUG DIN SKOLES LÆSEVEJLEDER

Husk at du kan bruge din skoles læsevejleder til at få mere viden og inspiration og til i samarbejde at få sat fokus på den sproglige dimension i undervisningen. Læsevejlederen er uddannet til at understøtte de mål, som dette hæfte ønsker at opfylde, nemlig:

At give faglærerne viden, teknikker og metoder til at arbejde med det mundtlige og skriftlige sprog, både det al-

mindelige sprog, fagsproget og den sproglige formidling i undervisningen.

Når der arbejdes aktivt med den sproglige dimension i undervisningen, tilegner eleven i højere grad forståelse af det faglige stof og motiveres til at gennemføre sin uddannelse.

Sproget i undervisningen

DEN SPROGLIGE DIMENSION

Den sproglige dimension i undervisningen handler om, at lærerne skal få øje på det sprog, de bruger i undervisningen. Læreren skal bruge det mundtlige og skriftlige sprog på en måde, der gør, at eleverne oplever, at de lærer noget, fordi de får støtte til at lytte, læse og forstå fagets tekster.

”Den sproglige dimension” indeholder metoder, der bygger bro mellem det sprog eleverne møder ved uddannelsens start og det sprog og de tekster, eleverne bliver præsenteret for i undervisningen.

Lærerens kommunikation i undervisningen, som består af mundtlige forklaringer, læremidler og opgavebeskrivelser m.m., skal være med til at formidle det faglige stof, så eleverne bliver motiverede til at lære og til sidst står med deres fagprøvebevis i hånden. Imidlertid støder mange elever ofte på en barriere, der ikke altid står lysende klar: De forstår ikke skolens sprog. Eleverne har vanskeligt ved at forstå det, de hører, ser eller læser. I stedet for at hjælpe eleverne med at tilegne sig viden om deres fag bliver fagbøgerne, opgaverne og lærerens forklaring til barrierer, der gør, at eleverne kan føle sig dumme, umotiverede og i værste fald opgive deres uddannelse.

I en almindelig undervisningstime, hvad enten den foregår i et værksted eller i et klasselokale, kan man observere lærere og elever, der:

Sproget bruges på mange forskellige måder. Både når man "producerer" sproget, når man taler, skriver, viser (fx PowerPoint slides) eller tegner. Eller når man "modtager" sproget, når man lytter, læser, ser eller gør noget.

I en traditionel undervisning vil det ofte være sådan, at læreren står for hoveddelen af produktionen af sprog og eleverne for hoveddelen af modtagelsen.

Er der nu noget galt i det? Ikke nødvendigvis, hvis eleven har en aktiv rolle, mens de lytter, læser eller ser på eksempelvis PowerPoint slides eller demonstrationer.

Det er målet med metoderne og redskaberne i dette hæfte at gøre eleverne til aktive sprogbrugere i undervisningen.

På den måde bliver de mere motiverede, og de lærer mere, fordi de oplever, at de forstår de ord og begreber, de hører og læser.

"Det er den, der arbejder, der læ'r!"

Kan i denne sammenhæng omskrives til:

"Det er den, der bruger sproget, der læ'r!"

I planlægningen af undervisningen skal læreren tage højde for, hvordan eleverne kan sættes i situationer, hvor de bruger sproget aktivt og produktivt. Det gælder både, når de selv "producerer" sprog, og når de "modtager" sprog.

Produktion af sprog	Elevaktiviteter	Modtager af sprog
Taler		Lytter
Skriver		Læser
Viser		Ser
Tegner	Gør	

I en undervisningstime observerer man lærer og elever, der læser, viser, taler, tegner, lytter, ser, skriver eller gør.

Digitale læringsmidler i undervisningen

Til at udvikle elevernes kendskab til ord kan det være en god ide at bruge digitale læringsmidler. Det vigtigste er, at det er

hurtigt tilgængeligt, så eleverne ikke bliver stoppet i deres arbejde, og dermed nedsætter motivationen.

Nedenstående skema giver ideer til digitale læringsmidler:

<p>SOCRATIVE</p> <p>TEACHER</p> <p>STUDENT</p>	<p>Socrative er et gratis online test- eller quizværktøj, som kan bruges i undervisningen. Siden er nem at bruge og arbejde med.</p> <p>Eleverne kan deltage aktivt i en test eller quiz ved hjælp af deres pc eller smartphone. Læreren har løbende mulighed for at følge med i elevernes svar og progression.</p> <p>www.socrative.com</p>
<p>PADLET</p> 	<p>Padlet er en digital tavle, der giver mulighed for, at eleverne, kan sende tekster, billeder eller videoer med en pc eller en smartphone til en projektor i klassen. Eleverne kan fx arbejde i grupper og uploade deres bidrag til klassen. Læreren kan undervejs vise og redigere i gruppernes bidrag.</p> <p>Eleverne skal således diskutere, formulere udsagn, udvælge og udveksle med de andre elever i gruppen. Det giver et højt aktivitetsniveau i klassen, en hurtig udveksling, mulighed for at fastholde eleverne gennem tekst, illustrationer eller videoer.</p> <p>www.padlet.com</p>
<p>KAHOOT</p> 	<p>Kahoot kan næsten det samme som Socrative, men layout og afvikling er mere konkurrencebetonet, og en del unge synes, det er sjovere.</p> <p>www.getkahoot.com</p>

WORDJUGGLE

I WordJuggle kan lærer eller elever lave ordkort, fx med fagord og forklaringer, som efterfølgende kan bruges i spil.

www.wordjuggle.com

THINGLINK

ThingLink er en anden mulighed for, at lærer eller elever kan arbejde med det faglige stof og faglige begreber. Et billede eller en illustration kan eksempelvis forsynes med interaktive punkter, som aktiverer tekster, billeder og videoer. Produktet kan vises og diskuteres i klassen, eller læreren kan vælge, at eleverne producerer i fællesskab i klassen, og at resultatet løbende dukker op på tavlen.

www.thinglink.com

WIKISPACES

Wikispaces er et websted, hvor en klasse kan samle og formulere en faglig ordbog eller en anden faglig samling. Eleverne kan samtidig, enkeltvis eller i grupper, opbygge indhold og diskutere indholdet. Wikien bliver en form for fælles vidensbank.

Arbejdet med at opbygge og bruge en wiki kan styrke elevernes skriftlige kompetencer i aktivt at bruge fagsprog

www.wikispaces.com.

QR-KODER

QR-koder (også kaldet 2D-koder) giver læreren mulighed for at knytte en forklaring eller et link til fx til en maskine, et værktøj eller et andet objekt.

Læreren kan også sætte eleverne til at producere videoer til en arbejdsfunktion eller et værktøj – for eksempel forklarende videoer med kommende elever som målgruppe. QR-koder kan desuden bruges til orienteringsløb.

www.qr-koder.dk

SCREENCAST

En anden mulighed for at producere faglige materialer til elever er screencast (fx i Screencast-O-Matic). Det er ganske enkelt en optagelse af, hvad der sker på skærmen af computeren. Man kan således placere en PowerPoint, en video eller blot tekst og billeder, og så optage en sekvens med tekst, billede, lyd eller bevægelser. Også dette værktøj kan eleverne med fordel bruge til fx at formidle fagligt stof, og når de skal aflevere opgaver.

www.screencast-o-matic.com

VIDEOER PÅ NETTET

Der findes ekstremt mange, udmærkede faglige videoer på for eksempel på YouTube, som både lærer og elever kan inddrage i undervisningen.

www.youtube.com

Inspiration til ovenstående skema er hentet fra bogen "Digital faglig læsning", som udkom i april 2017. Publikationen adresserer de mange muligheder og udfordringer i-bøger giver elever og lærere på erhvervsuddannelserne (Center for Faglig Læsning og Skrivning (2)).

Før,- under- og eftermetoden

Med *før-under-eftermetoden* tilrettelægger læreren systematisk aktiviteter før, under og efter faser i et forløb. Gennem aktiviteterne kan læreren i højere grad sikre, at elever-

ne både er produktive sprogbrugere og aktive modtagende sprogbrugere. Målet er på den måde at sikre, at eleven får bedre udbytte af det faglige stof i takt med, at den enkelte elev tilegner sig mere viden.

Læreren på tegningen planlægger sin undervisning efter før,- under- eftermetoden. Først vil han præsentere det nye stof for eleverne ved at vise billeder og forklare. Dernæst vil han gøre eleverne aktive ved at lade dem sidde to sammen og læse det nye stof. Til sidst vil han følge op på undervisningen ved at lade eleverne få aktiveret det nye stof, her ved hjælp af digitale læringsmidler (se side 14).

Når læreren forbereder undervisningen, er det vigtigt at gøre sig overvejelser om, hvordan det nye stof i **før-fasen** kan præsenteres for eleverne. Der skal tages højde for at aktivere elevernes eksisterende viden – deres forforståelse af området – for at involvere og engagere dem. Samtidig skal læreren gøre det lettere for eleverne at nærme sig det nye, der skal læres.

I **under-fasen** drejer det sig om, at læreren lægger aktiviteter ind, der gør eleverne aktive i processen, hvor de skal lære det nye stof. Det er vigtigt, at eleverne selv kontrollerer deres forståelse undervejs og vælger det ud, der er vigtigt fx

faglige begreber, metoder eller regler.

I **efter-fasen** skal læreren samle op på sin undervisning for at sikre, at alle elever har lært det, der var målet med undervisningen.

Før-, under- og eftermetoden er således et didaktisk redskab, læreren kan bruge til at gennemføre en undervisning, der involverer eleverne, hvor man tager udgangspunkt i at afdække elevernes forhåndskendskab og derudfra tænker aktiviteter ind i undervisningen, der løbende øger elevernes involvering.

Før-fasen

Betegnelsen før-fase dækker over aktiviteter, som eleverne arbejder med før arbejdet med det egentlige faglige stof. Det kan være aktiviteter, før eleverne skal læse en faglig tekst, før de skal se en video eller finde oplysninger på en hjemmeside.

Før-aktiviteterne skal præsentere det faglige stof, så elevernes eksisterende viden inden for emnet aktiveres, så der kan bygges videre på den viden, eleverne allerede har. Samtidig giver før-aktiviteterne eleverne nødvendige forkundskaber til lettere at kunne forstå det, de skal i gang med. Læreren letter på den måde elevernes tilgang til det nye stof.

Det første, læreren skal gøre, er at rammesætte formålet med at arbejde med det, eleverne skal i gang med at læse, se eller høre. Det kaldes også at give eleverne et "læseformål". Eleverne skal have et formål, så de ved, hvad der forventes af dem.

Læreren skal fortælle eleverne, hvad de skal kunne efter at have forholdt sig til teksten/materialet. Skal de kunne gøre noget eller forklare noget? Er der noget i teksten, der er vigtigere end andet?

Både små og mere omfattende aktiviteter kan styrke elevernes forforståelse, interesse for stoffet og lette deres proces med det nye, de skal lære.

Forslag til før-aktiviteter

- Tal med eleverne om deres eksisterende kendskab til emnet. Hvad ved de allerede?
- Fortæl eleverne, hvad det er, de skal lære ved at læse/se den faglige tekst. Skal de lære fagord, skal de kunne udføre noget eller have viden om et bestemt emne?
- Find en video om emnet og se den sammen i klassen.
- Find en fortælling eller en selvoplevet episode fra det virkelige liv, der kan åbne emnet op og illustrere stoffet kreativt og alternativt.
- Lav en liste over de svære ord eller begreber, som teksten indeholder og gennemgå listen med eleverne.
- Lad eleverne strege de ord over, de ikke forstår i teksten. Læg ordene ind i en fælles ordbog (få inspiration til dette under "Digitale læringsmidler i undervisningen" på side 14).
- Del emnet op i mindre dele. Lav eventuelt en mindmap.
- Bed eleverne om at tale sammen to og to om det, de allerede ved om emnet.
- Lad eleverne se tekstens eller hjemmesidens overskrifter igennem og gætte på indholdet.
- Lad eleverne se på illustrationer/billeder og tale om, hvad illustrationerne mon vil vise.

Under-fasen

I under-fasen arbejder eleven enten selv eller sammen med andre med materialet, mens læreren vejleder. Ofte skal de læse en instruktion, læse en tekst i en fagbog, se en video eller finde oplysninger på nettet.

I under-fasen skal læreren give eleverne strategier til at være aktive, mens de læser eller ser, så de selv kontrollerer deres forståelse, så de bagefter husker og kan bruge det, de har læst.

Forslag til under-aktiviteter

- Lad eleverne læse to og to, ét afsnit ad gangen, hvor de taler om det, de har læst efter hvert afsnit: Hvad ved vi nu noget om?
- Lad eleverne lave en mindmap eller en liste med de vigtigste informationer, mens de læser.
- Tag noter undervejs med nøgleord eller nøglebegreber fx på et notatark.
- Lav lister over ord og begreber, der skal forklares eller undersøges.
- Lad eleverne vælge steder ud, hvor tekstens indhold kan illustreres.
- Når der gennemgås mundtlige oplæg i form af fx PowerPoints eller lignende, kan der indbygges en afbrydelse ca. hver 5. minut, hvor eleverne skal bruge sproget aktivt ved fx at stille spørgsmål, lave en quiz, drøfte med en makker eller lave øvelser om ordkendskab.

Efter-fasen

Formålet med aktiviteterne i efter-fasen er at sikre, at eleverne har forstået indholdet og er i stand til at bruge deres viden.

Traditionelt laver læreren opgaver til stoffet, men andre aktiviteter kan også bidrage til, at eleverne får brugt og aktiveret deres nye viden. Laver eleverne produkter som efter-aktivitet, kan de gemmes i elevens portfolio som dokumentation og bruges til repetition af det faglige stof.

Forslag til efter-aktiviteter

- Lav ordforklaringer til elevernes egen portfolio.
- Lad eleverne lave en fælles ordbog (få inspiration til dette under "Digitale læringsmidler i undervisningen" på side 14).
- Hvis eleverne selv har udarbejdet et notat under læsningen, kan de udarbejde fælles notater fx i makkerpar.
- Spil rollespil, der viser faglige ord og begreber i praksis.
- Omsæt den nye viden til fx artikler, tegneserier, manualer, videoer, PowerPoints og fremlæg for andre.
- Lad eleverne lave spil med begreber (spørgsmål/svar, brætspil, kryds og tværs osv.).
- Gennemgå indholdet for sidemanden.

Det er en del af lærerens planlægning at vælge metoder, der gør eleverne i stand til at kunne læse, forstå og bruge de teksttyper, der er i undervisningen.

Tre cases

I dette afsnit beskrives tre cases med undervisningsforløb, som kan inspirere lærere til at tilrettelægge deres faglige undervisning med fokus på den sproglige dimension. De

eksempler, der er valgt, kan omsættes og bruges i andre uddannelser og på andre fag.

Første case: Sprog som redskab til læring

I denne case illustreres det, hvordan læreren konkret kan tilrettelægge arbejdet med sproget i undervisningen, så eleverne bliver aktive producenter og modtagere af sproget.

Casen er et tænkt eksempel fra murerfaget, men alle uddannelser og fag har et fagsprog, hvor læreren kan arbejde med sproget på lignende måder.

Eleven: Michael, 17 år.

- Folkeskolens afgangsprøve.
- Michael har aldrig beskæftiget sig med murerfaget.
- Michael har derfor et **minimalt ordforråd** inden for murerfaget.

Faglæreren: Thorkild, 51 år.

- Faglært murer som 20-årig.
- Thorkild har arbejdet som murer i 20 år og har undervist på en erhvervsskole i 11 år.
- Thorkild har et **maksimalt ordforråd** inden for murerfaget.

Thorkild og Michael mødes første gang på grundforløb 1. Thorkild plejer at starte undervisningen med et nyt hold ved at gennemgå, hvad murerredskaberne hedder, hvor deres plads er i værkstedet, og hvordan man gør dem rene.

Thorkild beslutter denne gang tre forskellige måder at aktivere eleverne som modtagere af sprog.

Formålet med undervisningen er, at eleverne skal blive i stand til at arbejde selvstændigt i værkstedet. Derfor skal de have grundlæggende viden om redskaberne.

1. Thorkild laver en PowerPoint og viser murerredskaberne, fortæller om deres navne, brug og rengøring. Bagefter skal eleverne gå rundt i værkstedet og finde de redskaber, de kan huske.

2. Thorkild lægger nogle af redskaberne på et bord, fortæller om dem og deres brug og beder eleverne om at finde det redskab, han taler om. Eleverne skal begrunde deres valg. Eleverne tager billeder af redskaberne på deres telefoner og indtaler oplysninger om dem.

3. Thorkild vil, i starten af hver time, fortælle om 2-3 redskaber. Eleverne får et notatark, hvor de noterer basisoplysninger om redskaberne som: billede, navn, brug og rengøring (se nedenstående skema). I hver lektion repeterer eleverne to og to de redskaber, der er blevet gennemgået i ugens løb.

Billede:	Navn:	Brug:	Rengøring:
	Murerske.	Bruges til at anbringe mørtel imellem eller på mursten.	Murerskeen skal rengøres i vand før mørtlen tørrer.

Handling:	Michaels brug af sprog:	Thorkilds brug af sprog:
<p>1: Thorkild præsenterer Power-Points, der viser murerredskaberne.</p> <p>Han fortæller om navne, brug og rengøring.</p> <p>Eleverne går rundt i værkstedet og finder de redskaber, de kan huske.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lytter. • Spørger. 	<ul style="list-style-type: none"> • Taler. • Bruger gråzoneord og faglige ord og begreber, mens han viser billeder af redskaberne.
<p>2: Thorkild lægger nogle redskaber på et bord, og han fortæller om dem og deres brug.</p> <p>Han beder eleverne om at finde redskabet og begrunde deres valg.</p> <p>Eleverne tager billeder på telefonen af redskaberne og indtaler oplysninger om dem.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lytter. • Spørger. • Forklarer. • Bruger faglige ord og begreber, mens han viser redskabet. • Indtaler på telefonen. 	<ul style="list-style-type: none"> • Forklarer, mens han viser redskabet. • Bruger fagord og gråzoneord.
<p>3: Fortæller i starten af hver time om 2-3 redskaber.</p> <p>Eleverne har et notatark, hvor de noterer i skema.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Lytter. • Spørger. • Noterer. • Anvender notater til at tale om brug, navn osv. • Bruger faglige ord og begreber. 	<ul style="list-style-type: none"> • Forklarer mens han viser redskabet. • Bruger fagord og gråzoneord.

Hvad opnår Thorkild med sine aktiviteter?

Handling:	Hvad ved Michael om redskabernes i de tre faser?
1:	<ul style="list-style-type: none">• Han kan huske nogle navne på redskaber og lærerens fortælling om dem.• Han kan ikke finde værktøjet uden hjælp fra læreren.
2:	<ul style="list-style-type: none">• Han kan huske nogle af redskaberne, og kan supplere med sine mundtlige noter på telefonen.• Han kan finde de redskaber, der er gennemgået.
3:	<ul style="list-style-type: none">• Han kan genkende redskaberne og bruger notatarket, når han er i tvivl.• Han kan sortere redskaberne efter, hvad de bruges til, og han kender deres plads i værkstedet.

Dette eksempel viser, at arbejdet med at gøre eleverne til aktive producenter og modtagere af sprog kræver, at:

- Læreren skal afsætte tid til elevernes arbejde med at tilegne sig fagsprog og gråzonesprog.
 - Læreren skal kan planlægge aktiviteter, hvor eleverne i forskellig grad arbejder aktivt med sproget.
- Eleverne kan sættes i læringsituationer, hvor de selv bruger fagsproget aktivt (forklarer, indtaler, noterer).
 - Eleverne kan indsamle sprog på fx telefonen og i et notatark, så de bliver selvhjulpne næste gang, de har brug for at kende værktøjets navne, funktion og placering.

Anden case: Hvad gør fagtekster svære?

De fleste elever kan sagtens læse en fagtekst, men beder man dem forklare, hvad der står, vil mange have svært at gengive betydningen. Det viser, at eleven har svært ved at afkode teksten, så den giver mening. Denne case viser, hvad der kan gøre tekster svære for eleverne at forstå.

Eksemplet er fra en hjemmeside om arbejdsmiljø – et emne, der undervises i på mange erhvervsuddannelser.

Mange lærere bruger denne hjemmeside i undervisningen: www.arbejdsmiljoviden.dk

Hvad er arbejdsmiljø?

Arbejdsmiljø er de fysiske, psykiske og sociale faktorer, der påvirker den ansatte i forbindelse med jobbet. Med andre ord er det de relationer og vilkår, som gælder på arbejdspladsen.

Uddrag af tekst hentet fra www.arbejdsmiljoviden.dk (Videncenter for Arbejdsmiljø).

Tekstens indhold definerer præcist arbejdsmiljø. Den er kort og overskuelig, men med mange oplysninger på få linjer. Den har sproglige knaster, som gør den svært at læse, hvis ikke man på forhånd ved noget om arbejdsmiljø.

Knaster er for eksempel ordene *miljø, sociale, faktorer, relationer, påvirker, vilkår og gælder*. Det er såkaldte "gråzone-

ord", som er almindelige ord, der bruges til at forklare mere komplekse begreber, i dette tilfælde arbejdsmiljø. "Gråzoneord" kan skifte betydning alt efter, hvilken sammenhæng de optræder i. Hvis eleverne, der skal læse teksten enten ikke kender ordene eller ikke ved, hvordan de skal forstås i denne sammenhæng, kan de ikke forstå tekstens forklaring af, hvad arbejdsmiljø er.

Prøv for eksempel at forestille dig, hvad der sker, hvis eleverne forstår ordene sådan:

Miljø	Økologi og sprøjtegift.
Social	At man gerne vil være sammen med andre mennesker.
Faktorer	Måske noget med matematik?
Påvirker	Det man bliver af at drikke alkohol.
Gælder	At man skylder noget.

Risikoen er, at eleverne læser tekstens begreber med deres egen hverdagsforståelser af ordene, som for eksempel i skemaet ovenfor, og så giver teksten næppe nogen mening.

For at forstå teksten om arbejdsmiljø, må læreren være med til at udvide hverdagsforståelsen ved at forklare gråzoneordene.

Men fagtekster med mange informationer har også andre sproglige forhold, som kan gøre dem svære at læse og forstå.

Hvad er svært i fagtekster? Hvad kan læreren gøre?

	Eksempel:	Forklaring:	Hvad kan du gøre?
Fagudtryk	<ul style="list-style-type: none">• Certifikatsvejsning• Murværk• Værdikæde• Projektering• Vejrlig• Fundament• Kimplante• Syndrom• Implantat• Layout.	Ord, der er knyttet til fag og ikke optræder i dagligt sprog.	Forklar ordene inden eleverne skal læse teksten.
Nominaliseringer	<ul style="list-style-type: none">• Vandpåvirkning• Tilrettelæggelse• Brandbekæmpelse• Anvendelse• Afsætning• Betydning• Optimering.	Udsagnsord, der er lavet om til navneord. Ender på –ing eller –else. Ordene er svære at forstå, fordi de indeholder mange informationer, og det er uklart, hvem der gør hvad med hvem.	Forklar ordene og giv eksempler på, hvordan de bruges, inden eleverne læser dem. Del ordene op eller skriv dem om: <ul style="list-style-type: none">• Påvirkning af vand.• Lægge noget tilrette.• Bekæmpe brand.• Jeg bruger et værktøj.• Jeg afsætter et produkt.

Sammensatte ord	<ul style="list-style-type: none"> • Fremmøde • Arbejdsmetode • Virksomhedsleder • Autosvar • Situationsbestemt • Opmærke • Omhandle. 	<p>Ord, der er sat sammen af to ord.</p> <p>Sammensatte ord kan være vanskelige, fordi man skal koble to ords betydning sammen til et ét ord, som danner en ny betydning.</p>	<p>Del ordene op:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Møde frem. • Metode til at udføre et arbejde. • Leder af en virksomhed. • Automatisk svar. • At ens handlinger er bestemt af situationen. • Mærke op. • Handle om.
Vanskelige og lange sætninger	<p>Ved synet og lugten af mad, der virker indbydende, påvirkes spytkirtlerne og tænderne løber i vand – især når man er sulten.</p>	<p>Sætninger er vanskelige, når de er lange med mange led, mange informationer og ord i passiv.</p>	<p>Fold sætningen ud ved at:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dele den op i flere mindre sætninger. • Indfør "du". • Sætte tidsangivelser ind fx "først", "så", "til sidst". • Omskrive ord og sætninger fx når du ser eller lugter mad, du synes virker indbydende, så bliver dine spytkirtler påvirket. Du får mere spyt i munden og vi siger "at tænderne løber i vand". Det sker især, når vi er sultne.
Passiv form af udsagnsord	<ul style="list-style-type: none"> • Der anvendes... • Man påvirkes af omstændighederne. • Smøreolien anbringes... • Produkterne sælges... 	<p>Udsagnsord, der ender på –s.</p> <p>Når man bruger passiv-form, er det ikke tydeligt, hvem det er, der gør eller mener noget. Hvad skal anvendes, hvem påvirker?</p>	<p>Omskriv, så der står hvem, der skal gøre noget:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Du skal anvende... • Patienterne bliver påvirket af... • Du skal anbringe smøreolien • Butikkerne sælger...
Gråzoneord	<ul style="list-style-type: none"> • Kritisk • Underlag • Ekstraudstyr • Signaler • Uoverskuelig • Tommelfingerregel • Virkningsfuld. 	<p>Ord som mange synes hører til "almindelige ord", men som kan være ukendte for andre. Ordene skifter betydning alt efter hvilken sammenhæng, de står i.</p>	<p>Lad eleverne strege alle ord, de ikke forstår under i en tekst.</p> <p>Forklar ordene og brug dem i eksempler.</p> <p>Lad eleverne lave en fælles elektronisk ordbog (få inspiration til dette under "Digitale læringsmidler i undervisningen" på side 14).</p>

"Skolebegreber"	<ul style="list-style-type: none"> • Beskriv, • Forklar, • Anvend, • Perspektivér, • Fremlæg, • Giv eksempler på... 	<p>I "skolebegreber" er ofte uklart for eleverne, hvad læreren forventer af dem. Ofte anvender lærerne også begreberne forskelligt.</p>	<p>Forklar eleverne med eksempler, hvad de skal præstere.</p> <p>Det er godt, hvis lærerne kan blive enige om, hvad begreberne dækker over.</p>
Fremmedord	<ul style="list-style-type: none"> • Eksponering, • Kronologi, • Dokumentation, • Diagram, • Branche. 	<p>Ord, der er kommet ind i det danske sprog og som ikke kan forventes at optræde i elevernes daglige sprog.</p>	<p>Forklar ordene og lad eleverne skrive dem i en fælles elektronisk ordbog. (få inspiration til dette under "Digitale læringsmidler i undervisningen" på side 14).</p>

Som lærer kan du også bruge listen, når du skriver opgaver eller vejledninger til eleverne. På den måde kan du sikre, at du fokuserer på at skrive, så eleverne har bedre mulighed

for at forstå dine tekster. Du kan få mere vejledning og flere ideer hos din skoles læsevejleder.

Tredje case: Læremidler med flere elementer

En del af den faglige uddannelse er at arbejde med faglige læremidler (lærebøger, hjemmesider, video m.m.), så ele-

verne gennem tekster, billeder, tabeller og andre illustrationer får faglig viden, de kan bruge i praksis.

For at aktivere elevernes fagsprog i praksis kan læreren fx anvende digitale læringsmidler i undervisningen (se mere på side 14).

Hvis eleverne skal læse vanskelige fagtekster med mange elementer, skal læreren vide, hvad det er, der gør teksten svær, og hvordan man kan hjælpe eleven til at læse og forstå den.

Denne case viser, hvad der kan være vanskeligt for eleverne og giver et eksempel på, hvordan læreren kan tilrettelægge

undervisningen efter metoden før,- under- og efteraktiviteter, så læremidlet ikke forhindrer eleven i at lære.

Som lærer føler du dig hjemme i fagsproget, og du kan derfor godt glemme, hvor svært det kan være for eleven at forstå selv enkle begreber. Derfor er det godt ind imellem at tage de sproglige briller på og undersøge tekster som denne og

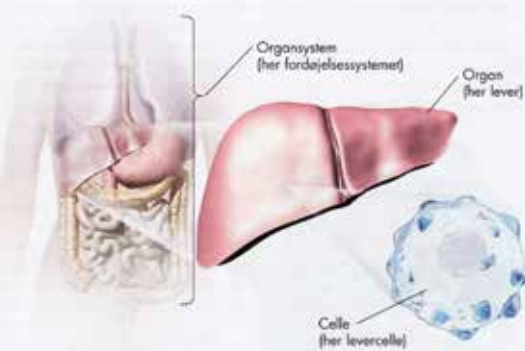
finde ud af, hvordan den forklarer tekstens kernebegreber.

Mange fagtekster er meget informationstætte som i eksemplet i denne case, der er et uddrag fra en håndbog til SO-SU-uddannelsen. I andre uddannelser vil man kunne finde

2. Celler, væv, organer og organsystemer

Kroppen består af forskellige organer og organsystemer, der sammen får kroppen til at fungere. Disse organer er opbygget af celler og væv, se figur 1.

Definition
Celle: Den mindste levende enhed i kroppen, fx en celle i hjertet.
Væv: Et område med en større mængde af samme celler, fx når muskelceller i hjertet bliver til hjertemuskelvæv.
Organ: Et område i kroppen, som har en bestemt funktion og består af flere slags væv, fx hjertet, der består af hjertemuskelvæv, bindevæv, fedtvæv osv.
Organsystem: Flere organer, der sammen varetager bestemte funktioner, fx hjerte og kredsløb.

Figur 1
Kroppen er opdelt i forskellige organsystemer. Et organsystem består af flere organer, som hver især er bygget op af forskellige typer af væv. Et væv består af mange celler.

Anatomi og fysiologi • 11

Udklip af side fra "Håndbog om kroppen" (Thorenfeldt, Werenberg & Munksgaard 2012:11).

lignende eksempler på materiale, der også består af mange forskellige elementer med mange informationer.

I denne case undersøges en side fra en lærebog ved at:

- Danne et overblik over siden.
- Undersøge sammenhængen mellem illustration og tekst.
- Se på tekstens sprog.

Overblik over siden

Siden er fra en håndbog og er informationstæt. Den definerer helt grundlæggende begreber, som er nødvendige for at forstå tekster om kroppens anatomi og fysiologi.

Siden er multimodal, og det vil sige, at den består af mange enkelte elementer, der tilsammen skal skabe sammenhæng og mening i læserens hoved.

Hvert af disse elementer skal læses og forstås på hver sin måde. Derudover skal eleven finde ud af, hvordan teksten indholdsmæssigt hænger sammen og finde ud af, i hvilken rækkefølge elementerne skal læses.

Siden introducerer emnet "Celler, væv, organer og organsystemer" ved hjælp af:

- Skriftsprog – almindelig tekst og overskrifter.
- En illustration (figur 1), der med tegninger viser organsystemet, organ og celler. De tre elementer: Kroppen, leveren og cellen er forbundet med mørke streger til navne og forklaringer.
- Størrelsesforhold som ikke passer med virkeligheden. Cellen og leveren er afbildet uforholdsmæssigt store i forhold til kroppen.

Sammenhæng mellem illustration og tekst til figuren

I teksten, som er skrevet i punktform, får eleven information i form af definitioner.

Illustrationen vil vise sammenhængen mellem de tre elementer krop, lever og celle, men eleven skal selv forbinde og danne sammenhæng mellem definitioner og illustrationer samt forstå, at en lever er bygget op af væv. Det samme gentager sig i forbindelsen mellem lever og celle.

Dertil kommer, at proportionerne er forkerte. Eleven skal selv tænke sig til, at leveren "er taget ud" af kroppen, og at en enkelt celle er taget ud af leveren og fremstillet visuelt større end de reelt er.

Tekstens sprog

Howdan er tekstens sprog, og hvilke vanskeligheder kan eleverne have i forhold til tekstens sprog?

I introduktionen til "Celler, væv, organer og organsystemer" er der:

Fagudtryk

Fagudtrykkene knytter sig til det bestemte fag og erhverv. I teksten er der fagord som *organer, organsystemer, muskelceller, hjertemuskelvæv, bindevæv, fedtvæv, fordøjelsessystemet* og *levercelle*.

Sammensatte ord

Mange af fagordene er samtidig sammensatte ord, som kræver, at eleven kan koble de to ords betydning til en ny betydning, fx *organsystem* = systemet af organer, *hjertemuskelvæv* = vævet i hjertet, som er en muskel, *fedtvæv* = vævet i fedtet, *fordøjelsessystemet* = systemet, der hører til fordøjelsen osv.

Gråzoneord

Ord som *væv, system, celler, område* og *kredsløb* har hverdagsbetydninger, der ikke er de samme som de faglige forståelser af ordene. En celle kan således også betyde en fængselscelle – og et væv har ligheder med en væv til at væve på. Ordene er altså gråzoneord, som kan have flere betydninger, og det kan ikke forventes, at alle elever forstår dem i denne sammenhæng

Før,- under- og efterlæsning

I eksemplet på side 35 er vist, hvordan du kan planlægge din undervisning, så elevernes læsning og forståelse af introduktion til afsnittet "Celler, væv, organer og organsystemer" kan blive lettere. Vi har valgt metoden *før,- under- og efterlæsning*, fordi den sikrer, at eleverne ledes igennem aktiviteter, der gør dem aktive i processen.

I faserne planlægger læreren aktiviteter med læremidlet i forhold til, hvad eleverne skal gøre **før**, de går i gang, hvad de skal **under** læsningen, lytningen eller skrivningen, og hvad de skal **efter** de har hørt, læst eller set.

Fase	Væsentlige elementer i undervisningen	Sproglig aktivitet
Før-læsning	Eleverne bliver introduceret til, hvordan de kan lave deres egen ordbog. (få inspiration til dette under "Digitale læringsmidler i undervisningen" på side 14)	<ul style="list-style-type: none"> • Lytning afbrudt af spørgsmål/svar.
	Eleverne undersøger bogens/kapitlets opbygning.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleverne orienterer sig i hele bogen/kapitlet.
	Forklaring fra hverdagsprog (gråzone-ord) til fagsprog: Væv, celle og system samt andre ord, som eleverne har vanskeligt ved at forstå.	<ul style="list-style-type: none"> • Lærer og elever ser på stikordsregister. • Eleverne udveksler hverdagsbetydninger af ordene. • Der udarbejdes ordforklaringer med de tre begreber væv, celle og system – nu som faglige begreber.
	Eleverne streger andre ord under, som de ikke forstår.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleverne lægger andre ord ind i ordbogen.
	Undersøg siden.	<ul style="list-style-type: none"> • Siden vises på en skærm samtidig med, at eleverne sidder med deres egen tekst.
	Sidens sammenhæng.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleverne skaber overblik over siden ved at markere, hvordan figur 1 hænger sammen med teksterne på siden.
Under- læsning	Ord og begreber.	<ul style="list-style-type: none"> • Eleverne læser siden to og to • Ordkortene med de tre faglige begreber uddybes efterhånden, som siden læses.
	Opklaring.	<ul style="list-style-type: none"> • På en fælles digital tavle formulerer elever to og to spørgsmål til resten af holdet.
Efter-læsning	Omsæt den nye viden	<ul style="list-style-type: none"> • Eleverne omskriver sidens forklaringer til deres eget sprog og fremlægger for hinanden. • Eleverne vælger selv om de fx vil lave, en Power-Point, en video eller tegninger.
	Repetition	<ul style="list-style-type: none"> • Som repetition og for at sikre forståelse fremlægger eleverne til sidst deres forklaringer for hinanden.

Eksempler fra praksis

Lærerens bevidsthed og kompetence til fx at lave opgaver, til at finde egnet undervisningsmateriale og til at tilrettelægge undervisningen i forhold til elevernes standpunkt, har afgørende betydning for, om eleverne trives på uddannelsen, om de bevarer motivationen og i sidste ende fuldfører deres uddannelse

Fire af de skoler, der deltog i forløbet "Den sproglige dimension", beskriver i dette afsnit de redskaber og metoder, de har udviklet og afprøvet.

Redskaberne skal ikke ses som enkeltstående indsatser, men som elementer, der samlet kan kvalificere undervisningen. Det er redskaber, der gør, at den skriftlige og mundtlige kommunikation bruges aktivt, så de understøtter elevernes lyst til læring og mulighed for at blive så dygtige, som de kan.

Du kan læse mere om metoderne i hæftet her eller søge vejledning og samarbejde hos din skoles læsevejleder.

EUC Syd, Sønderborg:

Samarbejdet mellem faglærere og læsevejleder er altafgørende

EUC Syd var ikke bekendt med at arbejde med læsevejledning, før de deltog i kompetenceforløbet "Den sproglige dimension". Herefter blev Dorthe Carstensen udpeget som læsevejleder på afdelingen i Sønderborg. En titel hun elsker og brænder for, og som virkelig gør en forskel for elever og faglærere.

"Nu har jeg jo efterhånden observeret mange faglæreres undervisning, og jeg har kun fået god tilbagemelding fra dem. De synes, at det fungerer godt, og de kan virkelig bruge de forslag, jeg kommer med," siger læsevejleder Dorthe Carstensen.

Inspiration

Hent skabelon til ordkendskabskort ved at scanne QR-koden:

www.fagliglaesning.dk/Laes%20fagligt/~media/Files/pdf/faglig/Ordkendskabskort%20pdf.ashx

Læsevejleder Dorthe Carstensen forklarer, hvordan ordkendskabskort kan anvendes af faglærerne som en før-læseaktivitet til at udbygge fagord- og begrebers betydning, så den efterfølgende undervisning giver større udbytte for eleverne (Foto: Emilie Normark Sørensen)

National Sprogscreening af alle elever

EUC Syd oplever, at mange elever starter på uddannelsen med sprogvanskeligheder. Derfor bruger skolen ressourcer på at sprogscreene alle nye elever, så de får det bedste ud af deres tid som elever.

"Nogle af de elever, der starter på EUC Syd, har gået 9 år i folkeskolen uden at vide om de eksempelvis er ordblinde. Det synes jeg virkelig er bekymrende, og derfor er vi selvfølgelig nødt til at teste dem," forklarer læsevejleder Dorthe Carstensen.

EUC Syd i Sønderborg har valgt at teste alle nye elever ved hjælp af den Nationale Sprogscreening¹, når de starter på grundforløb 1.

De elever, der scorer under 65 % i sprogscreeningstesten, tager Dorthe en snak med. Målet er at finde den rette plan. Skal de sendes videre til en ordblindetest, eller har de brug for, at Dorthe udarbejder en læsestrategi til dem? Er det fagordene, den er gal med eller læsehastigheden?

Det hele forløber i god dialog mellem læsevejlederen og eleven. Efterfølgende har Dorthe en dialog med faglærerne,

"Når jeg tager en snak med eleven om resultatet fra sprogscreeningstesten, er de kun positive. De har taget rigtig godt imod det," udtaler læsevejleder Dorthe Carstensen.

så de er opmærksomme på hvilke elever, der har behov for særlige hensyn.

Trods EUC Syds gode erfaring med at teste elevernes sprogfærdigheder er der erhvervsskoler, der vælger ikke at teste eleverne. Skolerne oplever, at eleverne føler sig udstillet, og alene ordet "test" gør dem ukomfortable. Til dette siger Dorthe, at det er vigtigt, at man ikke 'nurser' eleverne for meget.

"Somme tider er det også vigtigt, at man presser eleverne lidt. Alle skal til sprogscreeningstest, og sådan er det altså. Det er ikke for at dunke nogen i hovedet, men simpelthen for at hjælpe dem til at få et nemmere forløb," siger læsevejleder Dorthe Carstensen.

Observation af faglærerne

En anden måde Dorthe bruger sin funktion som læsevejleder er ved at observere faglærernes undervisning. Dorthe kan på den måde give dem konkrete og gode ideer til, hvordan de kan bruge nye metoder, så undervisningen optimeres, og eleverne får det største udbytte.

Da funktionen som læsevejleder blev indført på EUC Syd, startede Dorthe med at sende en mail til faglærerne med ønsket om at observere deres undervisning. Men da denne metode ikke gav en eneste tilbagemelding, måtte en ny metode tages i brug. Den nye metode består af to aspekter: Lederinvolvering og personlig kontakt til faglærerne.

¹ Læs mere om National Sprogscreening af erhvervsuddannelseselever på side 7.

Nu foreslår lederen faglærerne, at Dorthe kommer ind og observerer undervisningen. Herefter giver lederen information til Dorthe om, hvem af faglærerne der ønsker vejledning, og så tager hun kontakt til faglæreren.

Her gør Dorthe meget ud af at skabe personlig kontakt, gøre det tydeligt, hvad hendes funktion er, og hvad hun konkret observerer i deres undervisning. Det er yderst vigtigt at gøre det klart, at det ikke er fagfagligheden, hun ser på, men *kun* den sproglige tilgang. "Den personlige kontakt har været alfa og omega for et godt samarbejde", forklarer Dorthe.

"Den generelle holdning fra faglærerne er ofte 'Åh nej, er det nu sådan noget nymodens pjat igen. Det gider vi ikke!'. Derfor er det vigtigt, at man som læsevejleder henvender sig personligt til faglærerne og forklarer, hvilken funktion man har. De kommer ikke af sig selv," siger læsevejleder Dorthe Carstensen.

Lige efter at Dorthe har observeret undervisningen, tager hun en didaktisk samtale med faglæreren. Hun pointerer, at det er vigtigt at have samtalen umiddelbart efter undervisningen, så man kan tage udgangspunkt i helt specifikke situationer. Dorthe starter altid samtalen med at rose faglæreren, hvorefter hun fortsætter med fx at sige: "Jeg så, at eleverne var lidt fraværende, da du snakkede om svejsning. Måske kunne du have gjort "sådan og sådan" i stedet for."

"Faglærerne har fundet ud af, at det faktisk ikke er så farligt at have mig med ind over. Jeg ved, at de efterfølgende har snakket med deres kollegaer om, at det kan hjælpe dem," udtaler læsevejleder Dorthe Carstensen.

Det fremtidige arbejde

Dorthe har høje ambitioner for det fremtidige arbejde som læsevejleder på EUC Syd. Hendes plan er at forankre det på skolen, så det bliver helt naturligt for både faglærere, ledere og elever, at:

1. De nye elever bliver sprogscreenet.
2. Faglærernes undervisning bliver observeret af læsevejlederen.

Samtidig drømmer Dorthe om at indføre kollegial sparring, så faglærere på tværs af fag kan udveksle erfaringer om, hvordan de kan gøre fagene mere forståelige for eleverne.

Seks håndgribelige anbefalinger til faglærere fra læsevejleder Dorthe Carstensen:

Problem/udfordring:	Løsningsforslag/ideer:
Elever med staveudfordringer	Hent appen "Dragon Dictation" til smartphone. Tal til telefonen og appen vil omformere det talte sprog til tekst, hvorefter teksten kan sendes som mail, sms m.m.
Elever med læseudfordringer	Køb appen "Prizmo" til smartphone. Tag et billede af en tekst og appen begynder at læse højt.
Elever med udfordringer i læseforståelse	Bed eleven om at stille spørgsmål til det læste og del teksten op i mindre dele fx: <ul style="list-style-type: none">• Hvad har jeg lige læst?• Hvad handlede det om?
Fagbegreber	Brug ordkendskabskort som før-læsestrategi, så betydningen af svære fagbegreber bliver nemmere at forstå, når eleven støder på dem i undervisningen. Se og hent eksempel på side 37.
Faglig begrebsforståelse	Hæfterserien "Gråzonesprog og klar tale" indeholder metoder, som faglæreren kan bruge til at øge elevernes sproglige og faglige forståelse af begreber. Der er hæfter til flere forskellige uddannelsesretninger. Se www.fahot.dk/materialer
Passivt ordforråd	Få eleven til at lave egne ordbøger, hvor de skal forklare ordene med egne ord, så det passive ordforråd gøres aktivt.

** Læsevejleder Dorthe Carstensen nævner desuden, at digitale læringsmidler virkelig fanger elevernes interesse. Få inspiration til arbejdet med digitale læringsmidler på side 14.*

EUC Syd er en af Sønderjyllands største uddannelsesinstitutioner, som tilbyder ca. 60 erhvervsuddannelser. EUC Syd har afdelinger i Sønderborg, Aabenraa, Tønder og Haderslev.

IBC, Fredericia:

Elever skal kunne kende forskel på begreber

På IBC Fredericia er lærerne blevet opmærksomme på, at det ikke er en selvfølge, at eleverne kender forskellen på begreber som at redegøre, referere, analysere, vurdere og diskutere. Det abstrakte skolesprog er for mange elever en ukendt verden, og derfor har lærerne en opgave i at give eleverne redskaber til at lære denne verden at kende.

Lærer på IBC Fredericia, Camilla Spaanheden Andersen, forklarer, hvordan hun og kollegaerne har arbejdet med metoder, der hjælper eleverne med at forstå forskellen på begreber.

"For mange af eleverne var det ligegyldigt om der eksempelvis stod, at de skulle 'redegøre' eller 'diskutere' noget. Altså, de kendte ikke forskellen på ordene. Det var der jo rigtig mange elever, der faldt på i deres opgaver, fordi de simpelthen blandede begreberne sammen," udtaler lærer Camilla Spaanheden Andersen.

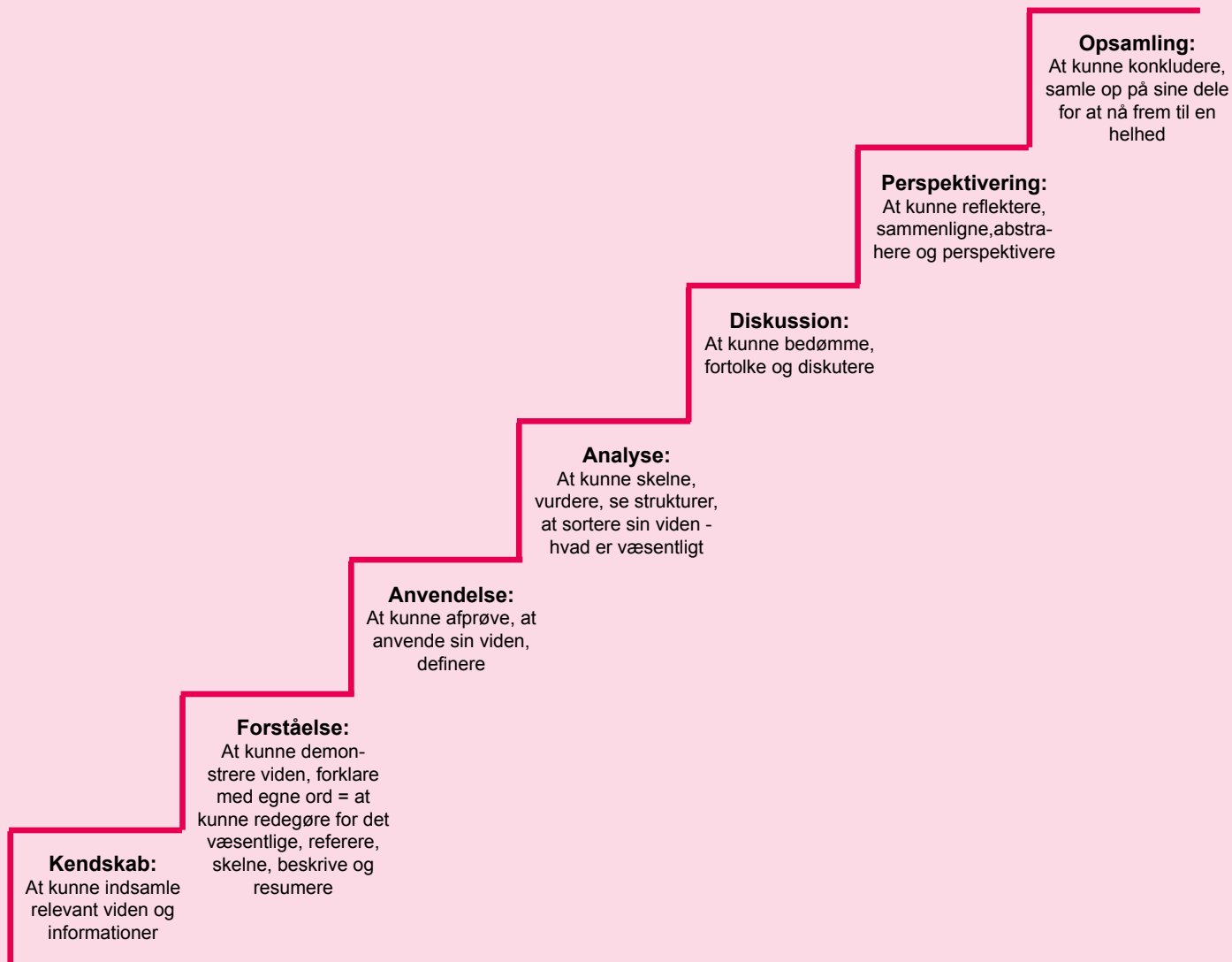
En skabelon til den gode opgave

På IBC Fredericia har lærerne lavet en skabelon til eleverne, som viser, hvordan de skal opbygge en opgave på EUX-grundforløbet. Skabelonen skal gøre eleverne i stand til først at få kendskab til det stof, de skal lære, dernæst at gøre dem i stand til at konkludere på det stof, de har lært. Skabelonen guider eleverne trin for trin i processen med at reflektere og konkludere på det, de har lært.

"Tanken er, at skabelonen skal gives til eleverne på grundforløbet og følge dem hele vejen, så det bliver en slags bibel for dem," siger lærer Camilla Spaanheden Andersen.

Inspirationen til skabelonen er hentet i Blooms taksonomi og består af en trappe, der inddeler indholdet af viden i en kronologisk rækkefølge. Trappeløsningen giver eleverne en forståelse af vigtige begreber og gør, at de kan se forskellige trin i en visuel fremstilling.

Med inspiration fra Blooms taksonomi har lærer-teamet EUX Fredericia lavet en trappe, der skal give eleverne overblik over de forskellige trin, de skal bevæge sig ad, når de skal løse opgaver.

For hvert begreb i trappen følger forklaringer for de enkelte handlinger, som læreren formulerer i opgaver til eleverne.

Formålet med skabelonen er altså at eleverne forstår, hvad det vil sige at få kendskab, forståelse samt kunne anvende ny viden.

Skrivehandling	Ordforklaring
Redegøre	Gengivelse af forløb eller stof. Vægten er lagt på at forklare årsager, sammenhænge og relationer, så man kan se det i et bredere perspektiv.
Diskutere	Præsentere en sag fra flere sider. Hvad der kan siges for og imod et emne/en problemstilling. Det er vigtigt, at man ikke kun ser en sag fra én synsvinkel, men inddrager mindst én anden synsvinkel.
Vurdere	At bedømme et emne eller en tekst ud fra faglige kriterier og metoder.
Perspektivere	At sætte et emne, et forhold eller en tekst ind i en større sammenhæng, fx over tid eller i relation til andre forhold.

Uddrag af ordforklaringen i skabelonen "Hvordan laver du den gode opgave?", der er udarbejdet af lærer-temaet EUX Fredericia.

En stor støtte til eleverne

Lærerne på IBC Fredericia kan virkelig se en forskel hos deres elever efter, at de ved hjælp af skabelonen går helt systematisk til værks og forsøger at støtte eleverne i at forstå og bruge begreberne korrekt. Camilla forklarer, at eleverne generelt synes, at det har været en vanskelig læringsproces, men når eleverne er blevet fortrolige med metoden, fungerer det til gengæld virkelig godt.

Eleverne bliver i arbejdet med skabelonen altså bevidste om lærernes forventninger til, hvordan opgaver skal bygges op. I mange opgaver er det helt afgørende for, hvordan eleverne klarer sig fagligt.

Lærerne skal tænke i nye baner

En af udfordringerne har ifølge Camilla været, at man som lærer skal begynde at tænke på en anden måde.

"Som lærere har vi før taget det lidt for givet, at der var noget, eleverne allerede var blevet fortrolige med fra folkeskolen. Selv sådan noget som at formulere en opgave er vi blevet meget bevidste om. Hvor vi før ikke har tænkt så meget over, at eleverne ikke forstod, når der eksempelvis stod, at de skulle 'redgøre' for noget. Det tænker vi meget over nu," siger lærer Camilla Spaanheden Andersen.

Efter arbejdet med "Den sproglige dimension" har lærerne på IBC Fredericia fået en større forståelse for, hvad der rent faktisk er svært for eleverne, og hvor udfordringerne er. Derfor er det vigtigt, at lærerne er indstillet på at tænke i nye baner.

International Business College (IBC) er opstået ved fusionen mellem uddannelsesinstitutioner i Sydøstjylland. Afdelingen i Fredericia udbyder en bred vifte af uddannelser på det merkantile område.

SOSU Aarhus:

Legende aktiviteter i undervisningen giver forståelse af begreber og lyst til at lære

Da SOSU Aarhus indgik i samarbejdet med Fastholdelses-Taskforcen om "Den sproglige dimension", var det ikke en helt ny kultur, skolen blev præsenteret for. SOSU Aarhus har længe prioriteret de sproglige elementer i undervisningen højt. For at styrke denne prioritering yderligere var det oplagt for skolen at deltage i kompetenceforløbet.

Louise Rønne Bengtson, faglærer på SOSU Aarhus, var alligevel en smule undrende, da hun blev udpeget til at deltage i forløbet med "Den sproglige dimension". For det første er hun ikke dansklærer. For det andet er hun ordblind. Kompetenceforløbet gjorde dog hurtigt Louise opmærksom på, at disse to elementer på ingen måder stod i vejen for at hun kunne arbejde med sprogets betydning for, hvordan eleverne tilegner sig nyt fagstof. Tværtimod.

"Jeg skal ikke undervise eleverne i et korrekt dansk, men jeg skal undervise dem i nogle fagbegreber, som de ikke bare skal kunne forstå, men også kunne anvende i praksis," udtaler faglærer Louise Rønne Bengtson.

Lærer Louise Rønne Bengtson i en legende og levende undervisningssituation på SOSU Aarhus. (Foto: SOSU Aarhus)

Læring gennem leg

Louise har været ansat på SOSU Aarhus i otte år. Derfor kender hun skolens typer af elever særdeles godt og forklarer, at mange elever ikke forstår de begreber, som præsenteres i undervisningen:

"Det er jo fagbegreber, og ikke begreber man bruger til hverdag," pointerer faglærer Louise Rønne Bengtson.

Samtidig uddyber hun, at det ikke blot handler om forståelse, men også om at kunne forklare og bruge det fagsprog man som elev har lært i praksis. Det er derfor vigtigt, at faglæreren har øje for de begreber, der volder eleverne problemer, og at der arbejdes aktivt med begreberne.

Men hvordan er det så helt konkret, at en faglærer kan arbejde aktivt med de vanskelige begreber, så eleverne forstår og kan bruge dem i praksis?

For Louise handler det om at inddrage noget visuelt og noget sjovt i undervisningen. Præcis som var det en leg. En tilgang der umiddelbart ikke lyder så konkret, før Louise uddyber, hvad dette visuelle og sjove i undervisningen indebærer.

Visuelle ordkort

En simpel metode, der har gjort fagbegreber mere håndgribelige for eleverne på SOSU Aarhus, har bl.a. været at lave fysiske ordkort, som består af billeder, der altid er synlige i klassens rum.

Eleven skal udpege svære begreber og efterfølgende tage billeder, der understøtter ordet for til sidst at tilføje ordforklaringer til billedet.

"Jeg kan mærke på eleverne, at de lærer noget af at udarbejde visuelle ordkort, og de er meget bevidste om de ting, der hænger på væggene," siger faglærer Louise Rønne Bengtson.

En sjov læringsapp

De sjove elementer får Louise ind i undervisningen, når hun bruger appen "Grib begrebet". En app udviklet af lærere på SOSU Aarhus. I appen får eleverne aktiveret sproget gennem leg med billeder, videoer, interaktion samt bevægelse, da eleverne skal op og stå og ud af den vante klasseundervisning.

"Vi bruger læringsappen rigtig meget, bl.a. til at træne kommunikationen. Man kan bruge den til alt, og eleverne synes, det er vildt sjovt. Den giver dem den der lyst til at lære," forklarer faglærer Louise Rønne Bengtson.

Ud fra den teori eleverne har gennemgået, beder Louise grupper om at starte et spil i appen. Herefter får hun fx eleverne til at tage et billede, der symboliserer en grundstemning af glæde. Ikke just en nem opgave, men en opgave, der, på en sjov måde, får eleverne til at tage stilling til, hvad en sådan grundstemning kan være.

Efterfølgende skal grupperne af elever bytte iPads og gætte, hvilket billede en anden gruppe har taget til at symbolisere grundstemningen af glæde. Dette sætter eleverne i dialog om begreberne, og giver dem mulighed for at se om de billeder, de har taget giver mening for andre. Samtidig giver det eleverne forståelse for, at begreber kan tolkes forskelligt alt efter øjnene, der ser.

Louise pointerer dog, at en af udfordringerne ved at lege undervisningen ind er, at eleverne ikke altid er klar over, at

de lærer. Det forsøger Louise at imødekomme ved at få eleverne til at udvikle en portefølje, hvor de skriver ned, hvad de lærer.

SOSU Aarhus bruger læringsappen "Grib begrebet" i undervisningen, der bl.a. hjælper eleverne til at huske og italesætte forskellige situationer og fagbegreber. (Foto: SOSU Aarhus)

SOSU Aarhus er en selvejende uddannelsesinstitution, der udbyder erhvervsuddannelser inden for pædagogik samt social- og sundhedsområdet.

TECH COLLEGE, Aalborg:

Ingen har fagsprog som modersmål

Steen Winther Nielsen er autofaglærer på TECH COLLEGE, og efter 20 år i autofaget tager han fagbegrebernes betydning som en selvfølge. Som Steen siger, bliver man ganske enkelt fagidiot efter mange år i samme felt.

Steen er dog blevet opmærksom på, at man ikke kan tage for givet, at nye elever har samme kendskab til fagbegreberne som en garvet lærer. Derfor er det nødvendigt med metoder, der giver eleverne lysten til at lære de nye begreber, så de kan få forståelse for faget som helhed. Vejen hertil findes - på TECH COLLEGE - gennem en undervisning, der gør eleverne aktive.

"Jeg kan jo næsten snakke i otte timer uden at trække vejret, og efter 20 år med denne metode tænker man til sidst: Jamen så hør dog efter," udtaler autofaglærer Steen Winther Nielsen.

Arbejdet med "Den sproglige dimension" har givet Steen nye metoder til at udforske tilgange, som bl.a. aktiverer eleverne, så de rent faktisk hører efter.

Alligevel er det ikke en nem opgave at aktivere elever i et certifikatforløb, hvor mange af eleverne allerede ved titlen tænker: "Åh nej". Der er imidlertid ingen vej udenom det obligatoriske "§ 11-kursus" om arbejdsmiljø ved svejsning og skæring, hvis man vil være automekaniker.

"Jeg har haft en elev, der skvattede ned ad stole, fordi han faldt i søvn. Som lærer er man altså nødt til at gøre noget aktivt for at holde elevernes interesse. Især på et forløb de på forhånd synes er tørt," fortæller autofaglærer Steen Winther Nielsen.

Steen har haft held med at bygge undervisningen op efter før-, under- og efteraktiviteter.

Her et par bud på, hvordan Steen håndterer den udfordrende opgave.

Autofaglærer Steen Winther Nielsen, lærer på grundforløbet i det obligatoriske "§ 11-certifikatkursus": arbejdsmiljø ved svejsning og skæring på TECH COLLEGE (Foto: Emilie Normark Sørensen)

Før-aktivitet: Hvilke fagbegreber kender eleverne før undervisningen?

Steen starter forløbet med at udlevere øvelsen "Kender du ordet" til eleverne, hvor læreren hurtigt kan skabe et overblik over, hvilke fagbegreber eleverne kender i forvejen.

Når eleverne har udfyldt felterne på arket, giver det læreren et overblik over, hvor der skal sættes flere ressourcer ind og bruges mere tid i den kommende undervisning.

"At inddrage øvelsen 'Kender du ordet' er en af de ting, jeg har ændret ved min undervisning efter arbejdet med "Den sproglige dimension". Det er det første eleverne skal, fordi det giver mig en tilbagemelding på, hvor eleverne er, når de starter, og hvor jeg som lærer er henne med dem," siger autofaglærer Steen Winther Nielsen.

Da Steen har observeret, at eleverne somme tider forsøger at finde fagbegreberne i øvelsen på internettet, sætter han afgrænset tid af, så han på den måde begrænser elevernes muligheder for søgning.

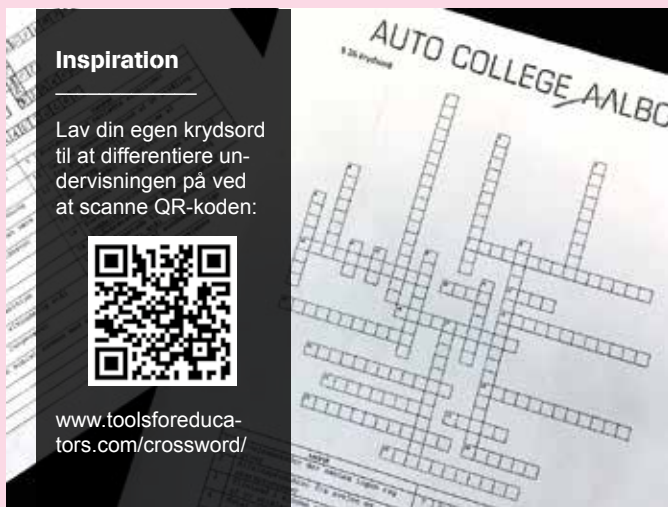
På TECH COLLEGE bruger autofaglærer Steen Winther Nielsen bl.a. tilgange som "Kender du ordet" til at finde ud af, hvilke begreber eleverne kender før undervisningens start (Foto: Emilie Normark Sørensen)

Under-aktivitet: Aktivering og differentiering

I undervisningen sætter Steen altid eleverne sammen to og to, når de arbejder med forskellige øvelser. Det gør, at eleverne bliver aktiveret og tvunget til at bruge sproget. Det er simpelthen ikke muligt at sidde med på en lytter.

En af de øvelser, hvor eleverne arbejder to og to er selvstudeøvelser, som Steen har udarbejdet med afsæt i teorien. Her skal eleverne igennem 12 små opgaver. Men i stedet for at eleverne gør alle 12 opgaver færdige på én gang, skal eleverne løse tre ad gangen. Herefter gennemgås de tre øvelser i plenum, hvorefter eleverne går videre til de næste tre med ordene: "Når du er færdig, henter du en ny side, du skal jo have motion :)".

”For at eleverne ikke begynder at kaste med borde og stole og for ikke at stresse de andre elever, så udleverer jeg en krydsord til dem, der er færdige før de andre. På den måde bliver det lidt mere leg, og samtidig er det noget, der har med faget at gøre,” siger autofaglærer Steen Winther Nielsen.

Steen Winther Nielsen bruger krydsord i sin undervisning til at differentiere (Foto: Emilie Normark Sørensen)

Efter-aktivitet: Hvilke fagbegreber kender eleverne efter undervisningen?

Tiden er ofte knap på et endagsforløb, hvor der skal læres mange nye fagbegreber og tung teori. Alligevel forsøger Steen at nå at give eleverne øvelsen ”Kender du ordet” en gang til. Og her kan Steen virkelig se, at der er sket et skred. De fleste kryds er nu placeret i højre side (jf. billede på side 49).

Dette giver ikke bare en tilfredsstillelse for Steen, men giver også eleverne en mulighed for at mærke og se, hvor meget de har lært. Altså, en oplevelse af at mestre noget, som gavner eleverne til den afsluttende prøve.

TECHCOLLEGE i Aalborg er en af Danmarks største erhvervsskoler og udbyder en bred vifte af erhvervsuddannelser, der giver mulighed for at kvalificere sig til bl.a. at blive mekaniker, frisør eller it-supporter.

Evalueringen

Som et led i FastholdelsesTaskforcens aktiviteter i perioden 2013-2017 er indsatsen blevet evalueret. Evalueringen kombinerer effekt- og virkningsevaluering. Formålet med evalueringen er at:

- afdække om FastholdelsesTaskforcens indsatser når målet om at fastholde eleverne på deres erhvervsuddannelse.
- afdække, om og hvordan de forskellige værktøjer og indsatser bidrager til effekten af fastholdelse.
- løbende at bidrage med viden, der kan understøtte aktiviteter på samarbejdsskolerne.

Evalueringen af indsatsen "Den sproglige dimension" er foretaget af Rambøll Management Consulting og Nationalt Center for Kompetenceudvikling ved Aarhus Universitet. Rambøll har haft det overordnede ansvar for evalueringen.

"Den sproglige dimension" kan styrke fastholdelsen

Lærere, der bruger "Den sproglige dimension" i deres undervisning, kan fortælle om elever, der i højere grad forstår indholdet af undervisningen og tør stille spørgsmål til ordenes betydning. Det virker motiverende for eleverne, når lærerne tager sig tid til at arbejde med ordkendskab og klæde eleverne på til at deltage i undervisningen. Dette tyder på, at det pædagogiske og didaktiske indhold i værktøjet har potentiale til at styrke fastholdelsen.

Virkningsevalueringen af "Den sproglige dimension" peger på, at værktøjet virker bedst i samspil med fire centrale forhold:

- Sprogscreening af eleverne før lærernes kompetenceudvikling. På den måde kan kompetenceudviklingen målrettes de udfordringer, lærerne møder i deres egen undervisning, og lærerne får viden om elevernes

konkrete udfordringer, som de skal bruge, når de skal differentiere undervisningen.

- Løbende sparring og støtte over en længere periode fra de specialister, som underviser lærerne i "Den sproglige dimension". Dette giver lærerne den nødvendige tid til at øve sig i at bruge redskaber og metoder i undervisningen, før de står på egen hånd.
- Systematisk inddragelse af skolens læsevejleder. Læsevejlederen har kompetencerne til at analysere resultaterne af sprogscreeningen og kan dermed hjælpe den enkelte lærer med at tilrettelægge en differentieret undervisning med fokus på den enkelte elevs sproglige udfordringer.
- Lærernes motivation for at arbejde med "Den sproglige dimension" i fagundervisningen. Det er helt centralt, at værktøj og metoder integreres i den pædagogiske praksis på tværs af fag.

Effektevalueringen af indsatsen viser ingen tegn på, at "Den sproglige dimension" har været med til at styrke fastholdelsen af grundforløbselever på de skoler, der har deltaget i indsatsen. Det skyldes sandsynligvis, at de nødvendige forudsætninger (se titl.) enten slet ikke, eller kun i lav grad, har været til stede på skolerne. Blandt andet blev der ikke gennemført sprogscreeninger af eleverne, før lærerne startede på kompetenceudviklingen, og kompetenceudviklingsforløbet var for kort til, at lærerne kunne nå at træne og bruge værktøjerne med støtte fra specialisterne. Derudover havde flere skoler for få ressourcer til at inddrage læsevejlederen i arbejdet.

I undervisningsrummet

Efter kompetenceudviklingsforløbet arbejder lærerne mere reflektivt med deres sproglige formidling af fagstof og ele-

vernes sprogforståelse, og det lykkes dem at bruge nogle af de nye redskaber og metoder i deres pædagogiske praksis.

Der er stor forskel på, hvor meget lærerne anvender de nye redskaber. Det gælder både på de enkelte skoler og på tværs af skoler. Men der er en tendens til, at lærerne især bruger anvender de elementer af "Den sproglige dimension", som er forholdsvis lette at integrere i den pædagogiske praksis fx arbejdet med gråzone- og fagord i den mundtlige undervisning, brugen af læsestrategier før-, under- og efterlæsning, og it-værktøjer som den spilbaserede læringsplatform Kahoot. Eleverne oplever det som positivt og motiverende, når deres lærere underviser med tydeligt fokus på gråzoneord og fagord, og indlægger aktiviteter før, under og efter, de har læst fagtekster.

Citater fra elever:

"Jeg synes, jeg får meget ud af det, og de der ordkort hjælper virkelig meget til, at jeg selv kan forklare ordet og andre kan forklare det for mig."

"Hvis man spørger om et ords betydning, og det bliver forklaret, så er man sikker på, at man ender med at forstå ordet. Lærerne spørger med det samme, "det ser ikke helt ud til, at du forstår det her", og så bliver de ved med at forklare ordet, indtil man har forstået det."

Opmærksomhedspunkter for skolerne

Viden om den enkelte elevs sproglige styrker og svagheder gør, at lærerne bedre kan målrette, hvordan de bruger redskaber og metoder i "Den sproglige dimension". Derfor er det centralt, at skolen sprogscreener nye elever på grundforløbet og systematisk følger op på resultaterne. Det-

te kræver tid, planlægning og en samlet opmærksomhed i organisationen på, at tidsfrister overholdes i forhold til såvel screening som opfølgning på resultaterne. Det er derfor vigtigt, at skolen afsætter de nødvendige ressourcer og har en organisatorisk forankring af arbejdet. I den sammenhæng kan faste møder mellem læsevejledere og faglærere, samt

fælles koncepter for dette samarbejde, være væsentlige. I det hele taget er det afgørende, at læsevejledernes kompetencer bringes i spil i fagundervisningen.

Faglærernes motivation for at arbejde med værktøjet betyder samtidig meget, hvis det skal styrke deres formidling af fagstoffet og dermed øge fastholdelsen af elever. Derfor er det afgørende, at ledelsen tidligt i forløbet tager ansvar for at skabe en fælles forståelse af behov og relevans, fx som led i fælles pædagogiske dage samt observation og feedback på den enkelte lærers undervisning. Det har ligeledes vist sig at være meget værdifuldt, at lærerne og en pædagogisk leder deltager i kompetenceudviklingen sammen.

Under og efter kompetenceudviklingen er det centralt, at den strategiske og pædagogiske ledelse på skolen har et vedvarende fokus på at implementere og forankre den ny viden i den pædagogiske praksis. Eksempelvis er det vigtigt, at ledelsen sørger for, at lærerne får støtte til at omsætte den ny viden i praksis og ikke selv skal finde løsninger på de faglige og ressourcemæssige udfordringer. Organisatoriske støtteredskaber er væsentlige som fx faste mødestrukturer for lærerteams eller fælles koncepter for observation og feedback.

At det organisatoriske fokus på opfølgning og forankring er vigtigt, er der flere grunde til. Dels er det vigtigt, at organisationen prioriterer, at der er tid til at træne og udvikle redskaber og metoder, hvis de skal blive en del af lærernes pædagogisk-didaktiske værktøjskasse. Dels er dette et fokus i sig selv en ledelsesmæssig anerkendelse af den viden og de kompetencer, som lærerne har fået i forløbet, og det signalerer, at det er en fælles forpligtelse at komme i gang med at bruge de nye redskaber.

Muligheder

Evalueringens resultater tyder på, at andre skoler også vil kunne få glæde af at styrke lærernes formidling af fagstof ved at bruge metoderne fra "Den sproglige dimension". Det har en tydelig værdi for eleverne, at lærerne underviser med fokus på ordkendskab og læsestrategier. Evalueringen peger dog også på, at der ikke sker en ændring uden at flere nødvendige forudsætninger er på plads som sprogscreening af elever, faglærernes motivation og samarbejde mellem læsevejleder og faglærere.

Litteratur og henvisninger

Litteraturliste

Center for Faglig Læsning og Skrivning (1). *National Sprogscreening i EUD.*

<http://cfflos.dk/national-sprogscreening-i-eud/>

Center for Faglig Læsning og Skrivning (2). *Digital faglig læsning.* <http://cfflos.dk/>

Retsinformation.dk. *Bekendtgørelse om erhvervsuddannelser (2016).*

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=179825>

Thorenfeldt, V. M., Werenberg, L. & Munksgaard (2012). *Håndbog om kroppen.* København: Forlaget Munksgaard.

Videncenter for Arbejdsmiljø. *Hvad er arbejdsmiljø?*

<http://www.arbejdsmiljoviden.dk/Vaerd-at-vide-om-arbejdsmiljo/Intro/Hvad-er-arbejdsmiljo>

Læs mere om teorien bag ”Den sproglige dimension” her:

Faber, Birgit & Mulvad, Lisbeth (2010). *Faglig læsning – vejledning til faglærere på EUD.* København: Dansk lærerforeningens Forlag.

Fastholdelseskaravanen (2011). *Gråzonesprog og klar tale – Materiale- og øvelsessamling til faglærers arbejde med fagsproget.* København: Ministeriet for Børn og Undervisning.

<http://fahot.dk/-/media/BFAU/Filer/PDF/Materialer-FAHOT/160801-Graazonesprog-og-klar-tale.ashx>

Læs mere om det pædagogiske værktøj ”Den sproglige dimension” her:

www.fahot.dk

Bidragssydere til hæftet

Specialister

Hanne Therese Brixtofte Petersen, lektor ved University College Lillebælt og Lene Illum Skov, lektor ved UC SYD. Birgit Faber og Mads Vesterager Madsen, læsevejledere og undervisere ved Aarhus Business College. Alle har i samarbejde stået for implementeringen af kompetenceforløbet "Den sproglige dimension" og bidraget med input og tekster til hæftet.

Evaluator

Rambøll Management Consulting (Rambøll) har udarbejdet den gennemgående evaluering af indsatsen omkring "Den sproglige dimension". Med afsæt i denne evaluering har Rambøll bidraget med perspektivering til dette hæfte.

Erhvervsskoler

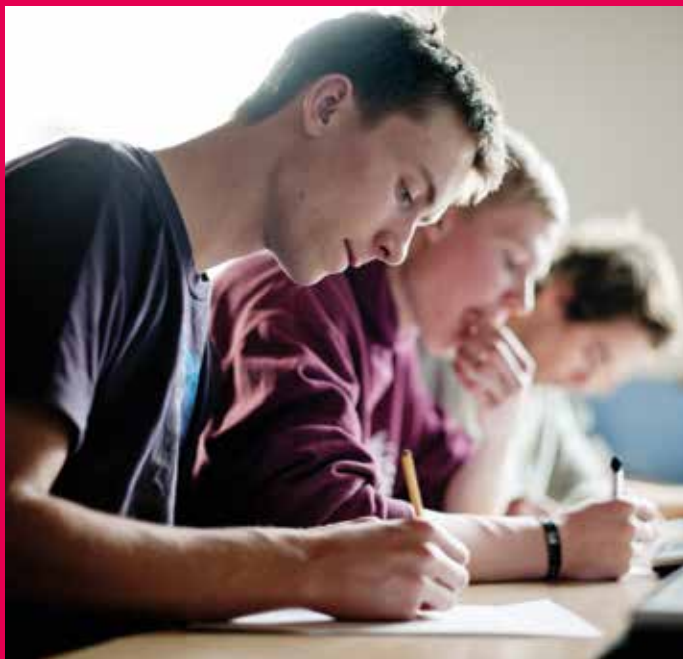
Tak til følgende erhvervsskoler for at medvirke i praksiseksemplerne i hæftet:

- EUC Syd, Sønderborg
- IBC, Fredericia
- SOSU Aarhus
- TECHCOLLEGE, Aalborg

Undervisningsministeriet

Emilie Normark Sørensen, Ramanan Balasubramaniam, Lisbeth Mulvad og Kristine Hecksher, ansat i Undervisningsministeriet. De har alle bidraget med tekster og praksiseksempler til hæftet.

Den sproglige dimension

- Sproget som redskab til læring

Målet med forløbet "Den sproglige dimension" er at give faglærere viden, teknikker og metoder til at arbejde med det mundtlige og skriftlige sprog i undervisningen. Når der arbejdes med "Den sproglige dimension" i undervisningen, får eleven i højere grad forståelse af det faglige stof, og eleven motiveres til at gennemføre sin uddannelse.

FastholdelsesTaskforcen håber, at hæftet giver lærere på erhvervsskolerne inspiration, indsigt og mod til selv at afprøve elementer fra forløbet. Hæftet giver en række eksempler på, hvordan værktøjer og metoder kan bruges i praksis, og det belyser samtidig det teoretiske og metodiske grundlag. Vi ønsker at give læseren et inspirerende indblik i, hvordan

erhvervsskoler kan arbejde med lærernes kommunikation til gavn for eleverne.

Hæftet er baseret på FastholdelsesTaskforcens samarbejde med en række erhvervsskoler i perioden 2013-2017.

FastholdelsesTaskforcen har haft til formål at styrke motivationen hos elever, der har svært ved at gennemføre en erhvervsuddannelse. Det sker ved at løfte kvaliteten af grundforløbet på erhvervsuddannelserne.

UNDERSVINGNS
MINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERSVING OG KVALITET

FASTHOLDELSES
TASKFORCE